

GODSDIENST ALS POLITIEK INSTRUMENT

Leerlingen onderzoeken hoe politiek conflict leidde tot de executie van Van Oldenbarnevelt

In deze lessenserie voor de bovenbouw havo/vwo onderzoeken leerlingen de originele documenten van het Twaalfjarig Bestand en proberen antwoord te geven op de vraag hoe de executie van Van Oldenbarnevelt te verklaren is vanuit de politieke ontwikkelingen in de zeventiende eeuw.

Nicole van der Steen
is redacteur van Kleio.

WAT?

Een serie van drie lessen met een bronnenopdracht over Johan van Oldenbarnevelt en het conflict met Prins Maurits. Centraal staan drie versies van de Acte van het Twaalfjarig Bestand, in bezit van het Nationaal Archief.

VOOR WIE?

4-havo, 4- of 5-vwo. In examenklassen kan het ook, maar is er voor deze opdracht waarschijnlijk te weinig tijd.

HOE?

LES 1

Het onderwerp wordt ingeleid met de derde aflevering 'Staat zonder hoofd' uit de serie 'De Gouden Eeuw'. De aflevering duurt veertig minuten en het verdient de aanbeveling om deze in zijn geheel te bekijken. Het is moeilijk om een deel van de aflevering te selecteren dat op zichzelf genoeg inzicht in het onderwerp oplevert.

Geef het blad met kijkvragen bij de aflevering (zie kader), die achteraf moeten worden ingevuld; dit om de aandacht vast te houden en voldoende basis te leggen voor het werken met de bronnen.

De Akte van het
Twaalfjarig bestand.
Collectie Nationaal
Archief.

LES 2

Verdeel de klas in groepen. Elke groep verdiept zich in een aspect van de loopbaan van Van Oldenbarnevelt en het conflict met de stadhouder, aan de hand van gegeven bronnen en eigen onderzoek op internet. Geef deelvragen waarop met de bronnen en aanvullend onderzoek antwoorden moeten worden gevonden.

Onderdeel van het bronnenmateriaal zijn drie archiefstukken uit het Nationaal Archief: de Akte van het Twaalfjarig Bestand, een door Van Oldenbarnevelt handgeschreven concept van deze Akte en nog een tweede concept. De stukken zijn te bekijken op de website www.gahetna.nl, waar men kan inzoomen op de documenten. Andere bronnen zijn bijvoorbeeld een prent van de onthoofding van Van Oldenbarnevelt. Op de website van de tv-serie De Gouden Eeuw is een stukje tekst over de slag bij Nieuwpoort opgenomen. Leerlingen kunnen zelf verder zoeken, eventueel met suggesties van de docent voor artikelen.

In deze les zou elk groepje zijn deelonderwerp moeten kunnen afronden; wat niet afkomt, kan thuis worden afgemaakt. De leerlingen mailen het verslag van hun onderzoekje naar de docent, die zorgt voor een aantal kopieën.

MOGELIJKE DEELONDERWERPEN

- De Slag bij Nieuwpoort
- De aanloop naar het Twaalfjarig Bestand
- De voorgeschiedenis van de WIC
- De Remonstrantie
- De functie van landsadvocaat
- De functie van stadhouder
- De politieke carrière van Van Oldenbarnevelt
- De Scherpe Resolutie

De onthoofding van Johan van Oldenbarnevelt, 1619, Claes Jansz. Visscher (II), 1619. Rijksmuseum.

LES 3

Van de derde les wordt de eerste helft besteed aan het per groepje doornemen van elkaars bevindingen. In de tweede helft van de les proberen de groepjes tot een antwoord te komen op de centrale vraag: hoe is de executie van Van Oldenbarnevelt te verklaren uit de politieke ontwikkelingen vanaf 1600?

WAT LEVERT HET OP?

Idealiter zouden de leerlingen tot de conclusie moeten komen dat in dit conflict tussen twee machtspolitici de godsdienst gebruikt is als politiek instrument. Van Maurits is bekend dat hij van oorsprong vrij gematigd was op religieus gebied. Dat hij voor de contraremonstranten koos, kan niet anders worden opgevat dan als een politieke zet. Van Oldenbarnevelt was juist van jongs af aan vroom en streng in de leer, maar verzette zich tegen een eenheidsgodsdienst en intolerantie; waarschijnlijk met het oog op de Hollandse belangen, maar naar we mogen aannemen ook vanuit zijn karakter. Als leerlingen zelf tot dergelijke bevindingen komen na hun onderzoekjes, kan ook de link gelegd worden met andere voorbeelden van de vervlechting van godsdienst en politiek, ook in de huidige wereld. In elk geval werken leerlingen doelgericht aan hun onderzoeksvaardigheden. Zij leren verbanden leggen en het verleden en hun eigen tijd kritisch te bekijken. Door hun eigen onderzoek en het doornemen van de andere verslagen krijgen de leerlingen een goed begrip van deze episode in de geschiedenis van de Republiek. Bovendien worden de

(binnenlandse en internationale) politieke verhoudingen gedurende de gehele Opstand duidelijker. Het belang van het Nationaal Archief voor de geschiedbeoefening komt naar voren; in één moeite door wordt gewerkt aan beeldvorming, omdat de leerlingen in aanraking komen met oud schrift en drukwerk, oud Nederlands taalgebruik en het uiterlijk van zeventiende-eeuwse documenten. ■

DEELVRAGEN

Het helpt om de leerlingen aan het begin van de les een aantal deelvragen te geven die hen bij het doornemen van de verslagen op het goede spoor zetten:

- Waarom zou de Slag bij Nieuwpoort heel goed het begin van het conflict tussen raadpensionaris en stadhouder kunnen markeren?
- In welk opzicht was de oprichting van de WIC een bron van onenigheid tussen Maurits en Van Oldenbarnevelt?
- Op welke manier werd een religieus geschil door beide partijen gebruikt om politieke macht te vergaren?
- Waarom escaleerde de politieke en religieuze onvrede juist in de periode van het Twaalfjarig Bestand?
- Waarom was het Twaalfjarig Bestand op zich een bron van onenigheid tussen Maurits en Van Oldenbarnevelt?
- Wat was nu eigenlijk de achtergrond van de aanklacht van landverraad tegen Van Oldenbarnevelt?

Een PDF met kijkvragen bij de aflevering van de tv-serie De Gouden Eeuw is te downloaden op de website www.vgnkleio.nl. Op de website vindt u tevens een overzicht van alle links en bronnen bij deze opdracht.

